

RAPORT NARATIV DE ETAPĂ
PROIECTUL-PILOT CERCURI DE LECTURĂ
aprilie 2004-decembrie 2005

Propunător: **ANPRO** (Asociația Profesorilor de Limba și Literatura Română „Ioana Em. Petrescu”
Partener: **Institutul Cultural Român**

Au participat următorii profesori:

Diana Achim, Colegiul Tehnic de Construcții și Protecția Mediului, Arad
Iosefina Batto, Liceul Teoretic, Lucian Blaga, Cluj
Ana Boariu, Școala cu clasele I-VIII nr.8, Medias, Sibiu
Maria Butuligă, Liceul de Muzică și Artă plastică, Târgoviște, Dâmbovița
Cristina Chiprian, Liceul Teoretic G. Ibrăileanu, Iași
Georgiana Epureanu, Grup Școlar de Industrie Ușoară, Cluj
Elena Jebeleanu, Liceul Pedagogic Carmen Sylva, Timișoara
Dorina Kudor, Școala Elf, Cluj
Monica Halaszi, Colegiul Național Liviu Rebreanu, Bistrița
Florentina Leucutiă, Colegiul Național Constantin Diaconovici Loga, Timișoara
Luminița Medeșan, Colegiul Național George Coșbuc, Cluj
Simona Oana Mihai, Colegiul Național Barbu Știrbei, Călărași
Mirela Mureșan, Colegiul Național Moise Nicoară, Arad
Iacob Naroș, Liceul Liviu Rebreanu, Maieru, Bistrița-Năsăud
Monica Onojescu „Perspective”, Cluj
Mihaela Pavel, Colegiul Național Nicu Gane, Fălticeni, Suceava
Alina Petri, Liceul Teoretic Solomon Haliță, Sângeorz-Băi, Bistrița-Năsăud
Mariana Rînghilescu, Colegiul Național Mihai Eminescu, Botoșani
Margareta Samson, Școala nr. 15 Grigore Antipa, Constanța
Nicolae Stanciu, Colegiul Național Barbu Știrbei, Călărași
Alina Tonea, Colegiul Național Liviu Rebreanu, Bistrița, Bistrița-Năsăud

Consultanți: conf. Sanda Cordoș, Facultatea de Litere, UBB, Cluj, conf. Alina Pamfil, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, UBB, Cluj, prof. Paul Cornea, Facultatea de Litere, Universitatea București

Raportul narativ la încheierea primei etape a proiectului va prezenta:

Scopul, obiectivele și motivarea proiectului

Etape, activități

Evaluarea primei etape (aprilie 2004-decembrie-2005)

Portret colectiv al profesorilor coordonatori/portret al elevilor participanți la cercuri

Concluzii

Documentele pe care se bazează sunt: fragmente din *Proiectul-pilot Cercuri de lectură*, ghidurile-suport pregătite pentru cele două întâlniri ale participanților (Rîmeț, 2004 și Valea Drăganului, 2005), feedback-uri și chestionarele de evaluare de la sfârșitul respectivelor activități, rapoartele narative aferente, chestionarele de evaluare după încheierea primului an de funcționare a cercurilor, lista de discuții, articole, mese rotunde, dezbateri, descrieri de ateliere publicate în „Perspective” sau în volumul *Lectura. Repere actuale*, precum și *Lecturiada*, cartea care adună o parte din experiențele participanților la proiect.

Pentru că, pe parcurs, multe dintre date au fost făcute cunoscute fie prin „Buletinele informative” și prin „Perspective” (la rubricile *Evenimente* sau *Dialoguri*), fie au fost publicate în volumul *Lectura. Repere actuale* nu vom mai reveni asupra lor. Deci ne vom opri doar la câteva momente relevante pentru funcționarea proiectului nefăcute publice până acum. Ca mod de lucru se va proceda în felul următor: începutul primelor trei capitole va relua, în rezumat, părți din proiectul propus ICR, urmate de o descriere a modului în care s-au realizat.

I. Proiect-pilot Cercuri de lectură. Scop, motivație, obiective

Scopul proiectului

Prin proiectului *Cercurile de lectură* se urmărește cultivarea gustului pentru lectura cărții de literatură.

Justificare

Atitudinea de indiferență sau chiar de respingere a tinerilor față de lectură este fie catalogată critic de școală și de societate, fie acceptată ca o fatalitate într-o epocă în care cartea este concurată de calculator sau de televizor. Cu toate că noile programe de limba și literatura română, pun ca obiectiv prioritar *cultivarea plăcerii lecturii*, nu s-ar părea că intenția a atins scopul. De la an la an, profesorii constată cu îngrijorare restrângerea interesului față de lectura cărții de literatură. Situația nu este specifică doar învățământului românesc; același lucru se întâmplă și în alte țări (Franța, Canada, America, Australia). Numai că în aceste țări, odată recunoscută criza lecturii școlare, s-a trecut la măsuri pentru remedierea ei. În momentul de față a devenit tot mai clar pentru cei implicați în procesul de educație a tinerilor că este nevoie nu numai de o modificare de strategii în abordarea actului lecturii, ci de o modificare de concepție. Oricât de frumos ar suna aserțiunea că rolul școlii este acela de a pregăti un lector competent, este până la o urmă o iluzie să crezi că este suficient să înarmezi elevul cu o suită de concepte teoretice și să speri că, mai târziu, în viața adultă, tânărul, înarmat cu competențele dobândite în școală ale unui lector eficient se va apleca asupra cărții. Fără să minimalizăm alte surse de informații (internetul, televizorul etc.) în formarea personalității tânărului de astăzi și fără să rămânem ancorați nostalgici în experiențele noastre de lectură, pentru mulți dintre noi a devenit clar că nu ne putem permite, într-un moment în care avem menirea, ca educatori, să pregătim tânărul nu numai pentru a ști, pentru a face, pentru a trăi împreună cu ceilalți, ci și pentru a învăța să fie, să neglijăm locul de neînlocuit pe care îl poate avea literatura în viața oamenilor. Experiențele unora dintre membrii asociației (programe ca *Lectura 15 minute* sau *Părinți și copii citesc împreună*, unele activități extracurriculare care și-au propus promovarea lecturii - *Anul Cărții*, *Ziua poeziei*, cursuri opționale având ca scop apropierea de marile cărți ale omenirii) precum și consultarea unei bibliografii de specialitate ne îndreptățește să credem că noi, dacă vom găsi mijloacele adecvate, vom putea să stimulăm în elevii noștri dorința de a citi. Cercurile de lectură ar putea fi o soluție.

Obiective

1. Adunarea unor date privind atitudinea elevilor față de lectură; demultiplicarea informațiilor obținute prin întâlniri, dezbateri, publicații; stabilirea priorităților de lectură ale tinerilor;
 2. Constituirea unui grup de 20 de profesori voluntari, interesați să stimuleze lectura în rândul elevilor, ce urmează să organizeze și să conducă pe parcursul anului școlar 2004-2005 Cercuri de lectură în școlile lor;
 3. Pregătirea printr-un stagiu de formare a profesorilor participanți la proiect (atelier demonstrative, dezbateri, împărtășire de experiențe);
 4. Elaborarea programelor Cercurilor de lectură (cu obiective generale, pe de o parte, dar cu obiective specifice diferite în funcție de vârstă, interese, pe de altă parte);
 5. Aplicarea și monitorizarea proiectului în anul școlar 2004-2005;
 6. Adunarea experienței într-o carte cu un public țintă alcătuit din profesori, bibliotecari, părinți;
 7. Publicitatea făcută proiectului pe tot parcursul anului școlar 2004-2005 prin emisiuni la radio, activități în biblioteci, librării etc.
 8. Evidențierea efectelor activităților prin diseminarea informației către alte unități de învățământ în vederea continuării - eventual în alte forme - a proiectului.
- (din *Proiectul-pilot Cercuri de lectură*)

Formulate pentru parteneri și finanțatori, pe parcurs, obiectivele s-au remodelat și s-au completat. Proiectul, intrând în categoria celor de tipul cercetare-acțiune, a permis aceasta. Un rol esențial l-a avut primul stagiul desfășurat sub forma unor ateliere și dezbateri în care s-a realizat ceea ce în termeni de specialitate se numește *interformare*.

Programul celor cinci zile s-a organizat în funcție de următoarele obiective:

- un util schimb de idei pentru profesorii implicați în *Proiectul Cercuri de lectură*, prilej de împărtășire a propriilor experiențe;
- punerea în discuție și prefigurarea unor orientări posibile în stabilirea tipurilor de interese care ar putea sta la baza viitoarelor activități ale cercurilor (lectura de plăcere, lectura ca joc, relectura în scopul scrierii, lectura pentru valori, lectura pentru cunoaștere și autocunoaștere etc.);
- ilustrarea unor strategii de lectură și a unor metode/instrumente de evaluare care ar putea fi utilizate în cadrul activităților;
- elaborarea unor programe care, pe de o parte, să aibă obiective generale comune, iar, pe de altă parte, obiective specifice în funcție de preferințe, vârsta grupurilor etc.;
- trecerea în revistă și completarea bibliografiei critice privind problematica lecturii, în general, și cea a didacticii lecturii, în special;
- propunerea unor liste (deschise) de cărți care ar putea fi recomandate pentru lectură în cadrul cercurilor;
- formularea la nivelul întregului grup a unor demersuri reflexive asupra viitoarei activități a *Cercurilor de lectură* din anul școlar 2004-2005;
- propuneri de documente ce ar intra într-o colecție de materiale care să servească ca bază de date pentru valorificarea ulterioară a experienței, trecerea în revistă a instrumentelor de cercetare adecvate;
- propuneri pentru structura volumului colectiv ce urmează să prezinte experiența Cercurilor de lectură;
- stabilirea unei legături firești între *Proiectul pilot Cercuri de lectură* și proiectul de cercetare didactică *Valori și atitudini prin intermediul literaturii*, desfășurat de asociație între 2003-2004.

În afară de coordonarea proiectului, moderatorii sau formatorii pentru diferite secvențe au fost profesorii participanți la stagiul. Urmarea a fost că, devenind cu toții coautori ai proiectului prin valorificarea experienței personale, a crescut motivația și responsabilitatea fiecăruia în parte.

La sfârșitul întâlnirii rezultatele (măsurabile) au fost:

- elaborarea a patru posibile modele de programe pentru Cercuri în funcție de vârsta elevilor;
- propunerea a patru „modele” de structuri pentru viitoarea carte;
- completarea bibliografiei critice privind problemele lecturii;
- alcătuirea unor liste de cărți care ar putea intra în interesul elevilor

Dar mai importante mi se par rezultatele care nu se pot neapărat cuantifica. Reiau un fragment din raportul narativ de la sfârșitul stagiului:

„Din punctul de vedere al coordonatorului de proiect, obiectivele mari ale acestui stagiul de formare au fost îndeplinite, realizându-se:

1. la nivelul comunicării dintre membrii grupului

o motivație puternică pentru o activitate neremunerată care se desfășoară pe parcursul unui an și jumătate; formarea coeziunii de grup și găsirea/practicarea unei comunicări eficiente; folosirea experienței proprii și împărtășirea ei la nivelul grupului.

2. la nivel profesional

clarificarea conceptului Cercuri de lectură;

implicarea unor specialiști în problemele lecturii.

3. la nivel metodic/științific

demonstrarea, modelarea și experimentarea unor strategii de lectură cu impact asupra elevilor;

demonstrarea și experimentarea unor strategii de evaluare a experienței (adunarea unor date necesare pentru valorificarea proiectului).”

La sfârșitul stagiului participanții au convenit asupra următoarelor:

- obiectivul major al proiectului va fi stimularea interesului pentru cartea de literatură, obiectiv realizabil pe două căi care nu se exclud: o apropiere empatică de carte (cu valorificarea laturii emoționale și a creativității) și o raportare critică la valorile prezente în cărțile citite;

- se va insista asupra înțelegerii textului și asupra interpretării lui. Analiza, mai ales cea excesiv tehnicizată, va fi trecută într-un plan secund;

- activitățile se vor desfășura în afara programului școlar, cu grupuri de 10-15 elevi;

- fiecare dintre viitorii conducători ai cercurilor e liber să-și aleagă tema, periodicitatea și locul întâlnirilor, cărțile, modul de lucru etc.;

- pe parcursul funcționării proiectului, toți participanții vor aduna date care să servească unei cercetări pe tema lecturii la elevi.

Faptele ulterioare au confirmat importanța primului stagiul. Reproduc dintr-un chestionar aplicat la încheierea proiectului:

„Stagiul de la Rîmeț a fost cel care a dat contur și coerență unei intenții vechi: stimularea gustului pentru lectură. A trebuit să reintrăm în pielea elevului, să ne lăsăm prinse și prinși de acea stare nealterată de bucurie și, cu riscul să mă repet, de mirare în fața cărții, ca să putem concepe un program unitar, pe care să-l materializăm cu elevii noștri. Alternarea ludicului cu rigoarea, a bucuriei descoperirii de locuri noi, de metode noi, de oameni noi a generat, cred, o realizare importantă, chiar dacă ea nu este vizibilă și cuantificabilă imediat. Ne-am bucurat ca să bucurăm și ne-am format ca să formăm. Cred în această identificare cu ceea ce facem.”

II. Activități. Etape

1. Aplicarea unui chestionar vizând atitudinea față de lectură a unui număr de circa 2000 de elevi din cele 12 județe implicate în proiect - mai, 2004;

2. Analiza de nevoi la nivel general și la nivel specific pentru fiecare școală, zonă rurală sau urbană în parte - mai-iunie 2004;

3. Stagiul de formare - instruirea participanților; elaborarea obiectivelor generale și ale celor specifice, proiectarea programelor pentru *Cercurile de lectură* - cinci zile - august, 2004;

4. Pregătirea și revizuirea materialelor de lucru - septembrie 2004;

5. Aplicarea proiectului *Cercuri de lectură* în anul școlar 2004-2005;

6. Evaluare parțială prin demonstrarea tehnicilor de lectură aplicate, discuții și propuneri de revizuire în funcție de rezultate (secțiune aparte în cadrul simpozionului de didactică) – noiembrie 2004;

7. Monitorizarea programului (interasiistențe și evaluare externă) - începând din ianuarie 2005;

8. Evaluarea proiectului și selectarea materialelor pentru publicare - iulie, 2005;

9. Pregătirea materialelor pentru publicare – iulie-septembrie 2005;

10. Evaluare finală, corecții, relansarea proiectului pentru anul următor - noiembrie 2005.

(din *Proiectul-pilot Cercuri de lectură*)

Mă voi opri numai asupra activităților în care au fost implicați toți membrii grupului. Pentru celelalte, având în vedere că specificul proiectului a constat în aplicarea obiectivelor într-un mod individual, datele vor fi prezentate odată cu prelucrarea chestionarelor de evaluare.

1. Formarea grupului. În luna aprilie 2004 proiectul-pilot a fost pus pe lista de discuții ANPRO cu invitația de a răspunde cei interesați, oferindu-se ca voluntari. În afară de curriculum și scrisoarea de intenție, am cerut prezentarea unor proiecte realizate la clasă din care să rezulte experiența în promovarea lecturii. Au răspuns 24 de profesori.

2. Aplicarea chestionarului cu funcție de diagnostic privind atitudinea elevilor față de lectură. Prima variantă a fost concepută de Luminița Medeșan. Pus pe grup, chestionarul a suferit anumite modificări în funcție de sugestiile primite. A fost aplicat în luna mai 2004 în școlile lor de către profesorii participanți la proiect care au făcut și prelucrarea primară a datelor. Au fost luate în considerare răspunsurile a 452 elevi de gimnaziu și 896 elevi de liceu (Pentru rezultate și interpretarea lor vezi Luminița Medeșan, *Chestionar privind atitudinea elevilor față de lectură în Lectura. Repere actuale*, Editura Casa Cărții de Știință, 2004). În acest raport voi menționa doar două probleme. Premisa de la care am pornit s-a dovedit corectă în sensul că nu se confirmă ideea preconcepută că elevii resping în bloc lectura. Eventual, resping un anumit fel de lectură impusă uneori într-un mod nefericit.. Și a doua: chiar dacă a fost vorba de o cercetare empirică, iar esanționul, deși remarcabil numeric, nu este reprezentativ ca selecție la nivelul întregii populații școlare, chestionarul a oferit câteva piste pentru proiectarea viitoarelor cercuri.

3. Stagiul de formare - 23-28 august 2004, Rîmeț, Alba. Despre importanța lui în funcționarea proiectului am vorbit mai sus.

4. *Happening - Pro lectura*. Scopul principal a fost acela de a sensibiliza participanții la Simpozionul de didactică din noiembrie 2004 de la Cluj față de proiect, cu atât mai mult cu cât și tema acestuia a fost *Lectura. Repere actuale*. Deși intrau printre activitățile propuse pentru noiembrie și ateliere demonstrative, s-a renunțat la ele în acest moment pentru că, în majoritatea cazurilor, cercurile erau de abia înființate.

5. Monitorizarea cercurilor. Din pricina lipsei susținerii financiare nu am putut face, așa cum ne-am propus inițial, o monitorizare reciprocă. Parțial aceasta a fost suplinită de buna funcționare a listei de discuții. Totuși a existat un caz, Clujul, când în mai, 2005, prin participarea unor coordonatori de cercuri din alte județe la o activitate demonstrativă am putut face și o monitorizare. Activitatea a constat din patru ateliere la care au participat peste 100 de profesori din întregul județ. A urmat o dezbatere cu tema *Nevoia de carte/Nevoia de poveste*. Reiau câteva dintre întrebările care au stat la baza discuțiilor: Se mai citește sau nu în România? Ce fel de cărți? Ce rost are să mai citim literatură? Oare modul în care predăm literatura contribuie la formarea unui cititor pentru întreaga viață? Ce fel de cărți recomandăm noi?/Ce fel de cărți citesc elevii noștri? Există strategii eficiente pentru încurajarea lecturii? Ce înseamnă, de fapt, lectură de plăcere? La sfârșitul activității, nu lipsită și de un aspect publicitar, s-a lansat participanților invitația ca să participe la ședința de încheierea cercului coordonat de Iosefina Batto. Ar fi de reținut un aspect care, credem că este în măsură să ateste că o astfel de acțiune de amploare a produs reacția scontată: aproape toți participanții care au acceptat invitația și-au onorat-o, la distanță de o lună.

6. Întâlnirea grupului din iulie 2005. Aceasta a avut ca scop: a. analiza și evaluarea activității cercurilor din anul școlar 2004-2005; b. punerea în discuție, a unui proiect cu corecțiile necesare ce urmează să fie lansat în anul școlar 2004-2005.

III.Evaluare

Rezultate așteptate

1. Obținerea unor date concrete despre ce anume îndepărtează elevii de lectură și despre ce anume s-ar putea face pentru a-i recăștiga de partea ei;
2. Experimentarea unor tipuri de organizare a acestei activități, tehnici de lectură, posibile motivații etc. adaptate structurii grupului/vârstei/așteptărilor;
3. Crearea unei rețele de profesori și elevi la nivelul județelor implicate care să fie în măsură să-și împărtășească experiențele de lectură în cadrul unor grupuri de discuții, eventual, într-o revistă virtuală;
4. Publicarea unui volum colectiv prin care să se sistematizeze informațiile și experiențele în urma aplicării programului;
5. Obținerea unor informații sistematice care pot fi diseminate la nivelul profesorilor din întreaga țară (prin membrii asociației, prin „Perspective”, prin „Buletinele informative” prin reviste susținute de ICR).

(din *Proiectul Cercuri de lectură*)

Evaluarea s-a realizat în două trepte. Mai întâi, la nivelul fiecărui cerc în parte, lăsând-se la latitudinea coordonatorilor să-și aleagă formele. Mulți dintre participanți la proiect recunosc că nu au măsurat în mod sistematic rezultatele. De altfel, de la început s-a convenit că succesul unei astfel de activități nu constă în numărul cărților citite, în prestigiul autorilor sau în înalta calitate a discuțiilor, ci în deschiderea gustului pentru lectură, cu alte cuvinte, în cultivarea plăcerii lecturii. Probabil că este o limită a noastră, a tuturor, că nu ne-am gândit la un set de întrebări prin care să măsurăm rezultatele cantitative, dar era și foarte

dificil, având în vedere foarte marea diversitate a cercurilor. Într-un singur caz (Mihaela Pavel) au fost aplicate chestionare la începutul și sfârșitul activității din care reiese clar că s-a citit mai mult de la lună la lună. Mai frecvent s-au cerut feedbackuri de final (Ana Boariu) cu întrebări de tipul: Cum v-ați simțit în timpul ședințelor de cerc? ori în s-au făcut analize de tip SWOT (Iosefina Batto). În schimb, în toate cazurile s-a făcut o evaluare calitativă așa cum se vede din „produsele elevilor”: - o revistă - „Pro lectura” prin care elevii nu numai că s-au familiarizat cu munca dintr-o redacție, dar au pregătit articole, recenzii, chestionare prin care se adresau colegilor din școală, îndemnându-i la lectură, spectacole în care se îmbinau lecturile recente din poezie cu muzica (Mirela Mureșan); o carte cu mai mulți autori *O poveste* despre probele pe care trebuie să le treci ca să întri în mult râvnita „Bibliotecă” (Monica Onojescu); o excursie pe urmele Iuliei Hasdeu. Iar despre modul în care s-a citit stau mărturie jurnalele de lectură ale elevilor, folosite în toate cercurile.

Deși a putut fi stabilit numărul participanților și categoriile interesate, tot în evaluarea de tip calitativ intră ședințele de încheiere a cercurilor cărora s-a încercat, în majoritatea cazurilor, să li se dea un aspect de sărbătoare a cărții la care să participe ca invitați alți elevi, profesori sau părinți.

La al doilea nivel, a fost făcută evaluarea de ansamblu a proiectului în cadrul unei întâlniri a coordonatorilor de cercuri (Valea Drăganului, Cluj, 11-15 august 2005). Aici:

- au fost prezentate materialele adunate pe parcurs: CD-uri, fotografii, produse ale elevilor, jurnale cu observațiile profesorilor, alte materiale care aveau rolul să susțină partea de cercetare a proiectului;
- au fost prezentate experiențele cele mai reușite;
- s-au completat două chestionare de evaluare și au fost propuse și discutate întrebările unui al treilea chestionar ce cuprindea probleme de interes ce nu au fost atinse;
- s-au stabilit criteriile și s-au selectat materialele pentru cartea proiectului;
- s-a prezentat și s-a supus discuției grupului continuarea proiectului pentru anul școlar 2005-2006.

Fără să recurgem la procente și statistici, voi prezenta răspunsurile la cele două chestionare în felul următor: după întrebări, de cele mai multe ori grupate pe probleme, voi exemplifica printr-un eșantion semnificativ pentru răspunsuri, urmat un scurt comentariu.

Primul chestionar cu 20 de întrebări cu caracter închis și semiînchis are ca scop principal obținerea de informații. Întrebările se pot grupa astfel: 1-12 și 19 solicită date strict legate de activitate; 13-18 - descrierea unor reacții față de cercuri, cu exemple, iar ultima întrebare - 20 - cere o evaluare cu calificative a sprijinului reciproc pe parcursul desfășurării proiectului.

1. 2. 8. Numiți tema și scopul cercului. Specificați dacă ați intervenit cu modificări în programul inițial.

Călătorie în lumea cărților, Trăind printre scriitori, Călătorie în Fantazia (patru cercuri la clasele de gimnaziu), Erori umane, Pe urmele Iuliei Hasdeu, Clujul în case memoriale, Viața prin lectură, Ritmurile lecturii, Cercul căutătorilor de răspunsuri, Lectura în doi, Teatrul de lectură, Trăind în satul lui Rebreanu, La dans cu poezia etc.

Deși nu am considerat obligatorie temă, majoritatea a simțit nevoia să o cuprindă în numele cercului. Astfel toate cercurile au avut un nume care trimite fie la intenția urmărită, fie este un semn de recunoaștere, conferindu-le la nivelul școlii o identitate (vezi în *Lecturiada* ilustrațiile cu afișele prin care s-a făcut publicitate cercului). Dacă unele teme și nume ale cercurilor pot fi incluse într-o formulă mai generală (Călătoria - Fantazia sau în lumea Cărții) altele vizează o preocupări mai specifice (intenția de a reconstitui din perspectivă culturală un spațiu - al scriitorilor ori al personajelor sau trimit la modalitatea de lucru din cercuri: *Lectură în doi*, *Teatrul de lectură*).

În majoritatea cercurilor se numește ca scop principal, așa cum era de așteptat, dezvoltarea gustului pentru lectură sau/și plăcerea lecturii. Sunt câteva care nuanțează problema introducând încă din nume scopul de natură etică la un mod general (lectura cărților care oferă răspunsul la marile întrebări existențiale - *Cercul căutătorilor de răspunsuri*, Diana Achim), sau, concentrat pe o anumită problemă (*Cărțile și marile erori umane* - Mariana Rînghilescu). Alteori se mizează pe interesul estetic, dar nici aici nu lipsește componenta etică (de exemplu, cercul Florentinei Leucuția în care se propune lectura unor cărți fundamentale). Toți coordonatorii își înscriu printre obiective apropierea de cărți la nivel afectiv. Așa da exemplu cele două cercuri în care s-a citit numai poezie și în care coordonatoarele (Georgiana Epureanu, Mirela Mureșan) își propun ca temă de cercetare să urmărească modul în care s-ar putea reabilita în școală lectura poeziei prin apropiere emoțională. În cazul altor cercuri se pune, dacă nu pe primul plan, oricum în vecinătatea acestuia un scop foarte ambițios - construirea unui cititor autentic (Alina Petri), a unui cititor critic (Iosefina Batto), a unui cititor care are conștiința apartenenței la o elită (Cristina Chiprian). În fine, sunt formulate și scopuri care vizează mai explicit partea de cercetare, punându-se problema experimentării unor strategii care i-ar putea apropia pe copii de lectură (scrierea creativă pornind de la cărți, spectacolul sau consilierea oferită de elevii mari celor mici (Monica Onojescu, Mihaela Pavel, Elena

Jebelean). La câțiva coordonatori apare explicit ca scop explicit - socializarea (Ana Boariu, Mariana Rînghilescu, Maria Butuliga); de altfel lectura împărtășită este obiectiv primordial în proiect.

În general, intervențiile în programul au fost destul de puține, aceasta și din pricină că s-a convenit de la început că, fiind vorba și de un proiect de cercetare, el poate să se modifice dacă nu are rezultatele scontate. În două cazuri programul inițial a fost modificat, într-unul la propunerea elevilor (N. Stanciu, Simona Mihai chiar mărturisesc că îi interesează ca temă de cercetare metamorfozele propriului cerc), în celălalt s-a păstrat intenția - lectura și scrierea creativă - dar s-au experimentat mai multe formule până la găsirea uneia potrivită cu vârsta elevilor (Monica Onojescu).. Alteori programul s-a completat prin introducerea sistematică a secvențelor muzicale (Mirela Mureșan)

3., 4. Numărul de membri, categoria de vârstă

În anul școlar 2004-2005 au fost cuprinși în cercuri inițial 293 de elevi, au plecat 27, s-au înscris pe parcurs 30.

Repartiția pe clase și vârste se prezintă astfel:

clasele II-IV – 11 elevi

gimnaziu - clasele V-VII - 88

clasele IX-XII - 194

Repartiția pe tipuri de școli: 18 cercuri au funcționat la licee teoretice și gimnazii; unul, la un colegiu tehnic (cu 14 elevi) și unul la un grup școlar (12 elevi).

Ca nivel de vârstă: a. au fost cercuri - cele mai multe - care au cuprins elevi din aceeași clasă; b. la nivelul a două clase apropiate ca vârstă (V-VI); c. a unui ciclu școlar – liceul; d. cercurile în care strategia coordonatorilor a determinat să lucreze împreună elevi din clasele primare, gimnaziu și liceu (2).

Ca repartizare rural/urban: 18 cercuri au funcționat la oraș și două la țară.

Prima observație este că în majoritatea cazurilor s-a respectat ceea ce s-a convenit - un număr relativ de elevi și numai cei care doresc. Două cercuri la gimnaziu au funcționat cu toți elevii claselor respective, aceasta probabil din cauză că profesorul coordonator a fost mai convingător și în postura de diriginte. Rezultatele de aici pe care nu le-am avut în vedere inițial se pot fi folosi pentru o extindere a proiectului. A doua e că destul de puține cercuri cuprind elevi din mai multe clase, ceea ce ar fi fost de dorit. A treia observație, mai evidentă în alte materiale, este că numărul elevilor care într-un fel sau altul au beneficiat de proiect este mai mare decât se vede în răspunsurile din chestionare: de exemplu, la Constanța a funcționat pe tot parcursul anului o relație de parteneriat între cercul inclus în proiect și un altul de la o școală vecină, la Bistrița se vorbește despre un fel de cercuri „satelit” înființate ad-hoc printre elevi. În ce privește numărul, așa cum reiese din răspunsuri, acesta a rămas constant. Într-un singur caz s-a sistat activitatea după primul trimestru din pricina neparticipării elevilor. În câteva rânduri s-a menționat că nu au fost acceptați alți elevi pentru că se depășea numărul optim. Ar mai fi de reținut și de căutat o explicație pentru faptul că trei cercuri au funcționat cu elevi din clasa a XII-a cu număr constant de membri și niciunul cu elevi din clasa a VIII-a.

5. 6. Periodicitatea întâlnirilor. Locul

În cinci situații întâlnirile au avut loc lunar, în două cercuri - la trei săptămâni, în două - săptămânal și în 11 cazuri - bilunar.

Întâlnirile au avut loc în sala de clasă, mai ales la început, apoi cercurile s-au ținut la bibliotecă, la librării și chiar acasă la profesori. Toată lumea - profesori și elevi - a simțit nevoia unei ambianțe din care nu a lipsit un minimum de regie. Într-unul dintre cercuri (Alina Tonea) chiar s-a mizat pe efectul creării unei atmosfere necesare lecturii prin exploatarea „locurilor în care se citește” - de la biblioteca școlii până la lectura în parc sau cafenea. Alte spații menționate au fost: case memoriale (Margareta Samson, Luminița Medeșan), biblioteci publice (Margareta Samson, Mirela Mureșan, Monica Halaszi, Monica Onojescu) sau în nou înființatele și bine dotatele Centre de Documentare și Informare (Iacob Naroș, Alina Petri).

Așa cum se observă, deși nu ne-am propus explicit să exploatăm virtuțile „locurilor în care se citește”, toți coordonatorii au renunțat la spațiul convențional al clasei în favoarea altora, mai expresive, inițial folosite pentru crearea atmosferei, ulterior, transformate în spații de lucru

În ce privește periodicitatea, faptul că majoritatea a optat pentru întâlnirile bilunare e în măsură să spună că acesta ar fi ritmul potrivit și pentru elevi și profesori. Toți respondenții au menționat că este important pentru buna desfășurare ca ele să aibă loc regulat.

7. Descrieți succint una-două activități prin care ați promovat formula cercurilor în școala dumneavoastră.

Vizită în prealabil cu toți elevii unor clase a VI-a la Târgul de carte Ovidius (Margareta Samson);

Acțiune pregătitoare cu părinții care au dăruit copiilor aceeași carte, ulterior citită și discutată la cerc (Dorina Kudor);
Întreținerea unei atmosfere de „mister” în jurul cercului, relatarea unor experiențe personale (Alina Petri);
Întâlnirea cu o tânără japoneză, lector la Universitatea de Vest din Timișoara (Florentina Leucuția);
Lectura în clasă a unui fragment incitant și cultivarea suspansului în legătură cu ce va urma și când și de unde ar putea afla cei dornici să afle continuarea (Monica Halaszi);
Vizionarea filmului și lectura unor fragmente din *451° Farenheit*, romanul lui R. Bradbury (Ana Boariu);
Afișe provocatoare prin care se îndemna la lectură (Mihaela Pavel, Diana Achim, vezi și *Lecturiada*);
Discuții la nivelul întregii școli despre „lectura de suflet” (Alina Tonea, Monica Halaszi) etc.

Din cele enumerate rezultă clar că: a. este nevoie de mijloace cât mai ingenioase pentru a-i atrage pe elevi; b. nu înseamnă o „coborâre” sau vulgarizare, dacă ne adaptăm promovarea la mijloace publicitare, uneori nu lipsite de o anumită agresivitate, știut fiind că impactul vizual este poate mai important decât cuvintele; c. astfel de acțiuni au un rezultat cu atât mai bun cu cât sunt implicați direct mai mulți elevi, părinți sau alți profesori.

9. Cum au fost citite cărțile? a. în cercuri; b. acasă și puse în discuție; c. ambele modalități

În general, la elevii mici, mai ales la început, cărțile s-au citit în clasă, la liceu, au fost citite acasă și puse în discuție la cercuri. Dar în cel puțin jumătate dintre răspunsuri se optează pentru ambele formule.

Din răspunsuri nu rezultă că ar fi o formulă mai potrivită decât alta. Mai degrabă se consideră că ambele moduri de lectură se pot adapta obiectivelor propuse. Copiii mici gustă mai mult lectura făcută de profesor, mai ales când este și expresivă. Citirea unor scurte fragmente la cerc în cazul elevilor mari poate incita la lectura cărții acasă sau poate servi ca punct declanșator al discuțiilor. De altfel, în cercuri s-a folosit o gamă largă de strategii de genul lecturii predictive. În două cercuri (Ana Boariu și Dorina Kudor), ambele la gimnaziu, cărțile (M. Ende, *Poveste fără sfârșit* și A. Brashares, *Pantalonii călător*) au fost citite sistematic la întâlniri. Cred că nu e întâmplător că acestea au fost cercurile care au funcționat cu efectivul complet al clasei iar strategiile s-au apropiat cel mai mult de cele ale cercului clasic de lectură pe roluri.

10. Descrieți 1-2 activități care au avut succes. Cum ați procedat? Încercați să dați o explicație succesului.

Redactarea unor scrisori adresate scriitorului preferat, întâlnirea cu George Bălăiță (Cristina Chiprian);
Reprezentarea unor secvențe dramatizate din cărți cu scopul incitării la lectură; „expediția” în care au fost implicați copiii și părinții în căutarea „comorii” - cartea recomandată pentru lectură (Mihaela Pavel);
Discutarea romanelor lui Dostoievski dintr-o perspectivă creștină cu o bibliografie adiacentă propusă de elevi (Mariana Rînghilescu);
Ședința care a avut în centru o hartă conceptuală a bibliotecii-labirint (Alina Petri);
Alcătuirea în Maieru a unei pagini web Rebreanu (Iacob Naroș);
Concursurile cu cartea lunii (Monica Onojescu);
Prezentarea făcută cărții lui Mircea Cărtărescu *De ce iubim femeile* de elevii care au citit-o în așa fel încât să-i stimuleze pe ceilalți la lectură (Alina Tonea);
Interviuri luate locatarilor de azi din casele memoriale (Luminița Medeșan);
Vizita la Casa memorială Panait Cerna (Margareta Samson);
Serbarea de Crăciun în care toți elevii au primit cadou de la părinți aceeași carte (Dorina Kudor);
Atmosfera degajată a primei întâlniri în care, după ce s-a citit primul capitol din *Povestea fără sfârșit*, s-a trecut la o discuție fără constrângeri despre carte; discuția despre opțiuni prilejuită de momentul în care eroul găsește medalioul cu „Fă ce vrei” (Ana Boariu);
Un interesant prilej pentru o discuție despre valori și literatură prilejuită de o carte cu vampiri a lui Anne Rice; întâlnirea cu un regizor și explicațiile lui despre ce înseamnă lectura profesionistă (Diana Achim);
Opțiunea pentru o singură poezie dintr-un set de poezii de dragoste; descoperirea lui Eminescu, după ce inițial îl respinseseră cu vehemență (Georgiana Epureanu).

Nu mai continuăm lista pentru că unele dintre activități sunt prezentate ca experiențe de succes în *Lecturiada*. Ce ar rezultă de aici e destul de asemănător cu ceea ce s-a răspuns la punctul 7. Toți respondenții au numit ca experiențe de succes acțiuni care ies oarecum din sfera simplei lecturi urmate de o discuție pe marginea cărților. Ideea s-ar putea lua în considerare într-o continuare a proiectului. Atunci când s-a încercat o explicație a succesului, în răspunsuri revin două aspecte: rolul formativ prilejuit de întâlnirea cu alții care vin cu propria lor experiență și atmosfera, uneori nu lipsită de un spirit ludic, pentru că - se consideră - în cazul acestui tip de lectură împărtășită, este absolut necesară.

În ceea ce privește strategiile, („punerea în scenă”), în *Lecturiada* sunt numeroase descrieri de acest fel, așa că nu mai insistăm asupra lor.

Faceți o listă cu câțiva autori/titluri de cărți care au avut succes.

Voi include în această listă numai o parte din cărțile care apar pe primul loc:

Umberto Eco, *Numele Trandafirului*, *Cartea lui Iov*, Ann Brasheras, *Pantalonii călători*, Mircea Cărtărescu, *Enciclopedia Zmeilor*, J.K Rowling, *Cheia secretă a lui Harry Potter*, Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*, Marin Sorescu, *Poezii*, Paulo Coelho, *Alchimistul*, A. Sainte Exupéry, *Micul Prinț*, Mircea Eliade, *Șarpele*, G. Flaubert, *Doamna Bovary* ș.a.m.d.

Lecturiada conține la sfârșit o listă quasicompletă de cărți citite sau propuse pentru lectură, așa că nu vom face acum decât o sistematizare a genurilor preferate, completând-o cu alte câteva observații. Titlurile și autorii sunt în măsură să redea diversitatea opțiunilor în care au intrat.

a. cărți din canonul școlar, dar citite în alt fel decât în clasă. Au fost coordonatori de cercuri (Iosefina Batto, Iacob Naroș) ce și-au propus la modul explicit să demonstreze că literatura intrată în canonul școlar poate fi citită și cu plăcere. Același lucru s-a întâmplat și în cazul cercurilor de poezie când, printre poezii nestudiate în școală, s-au propus lecturi din Eminescu sau Bacovia;

b. literatură română și universală foarte diversă: canonică sau mai aproape de cea de divertisment; clasică, dar, de cele mai multe ori, apariții recente (în general, traduceri de la Editurile Polirom și Humanitas (aici și-au spus cuvântul probabil și preferințele profesorilor); cărți fundamentale sau cărți la modă (Dan Brown, *Codul lui Da Vinci* propus de elevi).

În majoritatea cazurilor s-a citit proză, în două cercuri numai poezie și aproape deloc dramaturgie. S-a citit și literatură eseistică, biografii sau jurnale (N. Stanciu, Simona Oana Mihai), dar nu genul acesta de literatură a dat tonul. A fost citită destul de puțină literatură română contemporană; ceva mai multă poezie, dar nici acolo nu s-a trecut dincolo de generația '80.

Din discuțiile cu participanții a reieșit că listele de cărți s-au alcătuit în egală măsură în urma propunerilor profesorilor și ale elevilor. Coordonatorii s-au folosit de prilej pentru a experimenta strategii de empatizare față de carte de tip „ronda masă”, „ghemul” etc. (prima este descrisă în *Lecturiada*, cea de-a doua se va simula la unul dintre atelierele de la acest simpozion) cu foarte bune rezultate. Uneori a existat din partea profesorului intenția de a „ordona” cărțile citite în funcție de un model livresc (Alina Petri), alteleori titlurile s-au ales în funcție de scopul mare al cercului: literatura și valorile, cărți fundamentale etc. De cele mai multe ori listele s-au completat pe parcurs în urma vizitelor la librării sau chiar în urma consultării listelor altor elevi. Nu au fost cenzurate propunerile elevilor, nici nu au fost catalogate cărțile în „bune” și „proaste”. Nu au fost apostrofați elevii pentru cât au citit sau pentru că nu au citit. În cele două cazuri când, pe parcursul anului școlar, s-a citit o singură carte la cerc, discuțiile au trimis și spre alte titluri.

12. 13. Ce vi se pare că au învățat/ cum s-au simțit elevii dvs? Ați urmărit sistematic reacțiile lor? Prin ce instrumente? Faceți un inventar al materialelor adunate pe parcursul acestei experiențe.

„Nu au simțit că fac această activitate obligați. Veneau la fiecare întâlnire, așteptând noi surprize.” (Iosefina Batto); „Au învățat să comunice.” (Maria Butuliga); „Au învățat că lectura este un mod de autocunoaștere.” (Alina Tonea); „Cei dintr-a VII-a au învățat să comunice cu adulții.” (Luminița Medeșan); „Au învățat să reflecteze la beneficiile pe care le aduce lectura”. (Diana Achim); „S-au simțit eliberați de constrângeri. Ce au învățat se va vedea probabil ulterior”. (Alina Petri); „Era suficient ca să le privești chipurile ca să vezi mulțumirea și încrederea în sine.” (Mariana Rînghilescu).

Cu o singură excepție, în care coordonatoarea declară că nu întotdeauna elevii s-au simțit bine, se subliniază atitudinea relaxată, lipsa de constrângere, buna dispoziție în care se desfășurau întâlnirile.

Despre felul în care s-a făcut evaluarea la nivelul fiecărui grup am vorbit la începutul acestei părți, așa că nu vom mai reveni. În afară de jurnalele elevilor, de revista „Pro lectura” și de cartea copiilor de la clasele primare, alte materiale de interes pentru proiect au fost: chestionare, fotografii, postere, filmarea sau înregistrarea pe casete audio a ședințelor, afișe, mici filme sau CD-uri în care, dincolo de partea documentară, se simte și o oarecare ambiție artistică a autorilor.

14. Cum v-ați simțit dumneavoastră?

„Ca orice profesor care vede clar sensul a ceea ce face.” (Florentina Leucăția); „provocată, stimulată, bine” (Mirela Mureșan); „Cercul a constituit pentru mine acel *ceva* care te face să vrei să fii în continuare profesor de limba română. Am depășit treptat teama de la început că acest proiect o să eșueze și am încercat să împărtășesc elevilor din entuziasmul meu. Ulterior, rolurile s-au inversat.” (Georgiana Epureanu); „Cred că m-am lăsat prinsă de elanul,

inocența, bucuria lor. Poate datorită vârstei mă emoționez mai ușor, dar nu poți să nu rezonezi cu această nouă/veche mirare în fața CĂRȚII.” (Ana Boariu); „...la început m-am simțit tensionată, apoi când am fost convinsă că formula funcționează – relaxată, capabilă să gust toate momentele.” (Mihaela Pavel); „La început destul de timorată - era prima dată când lucrăm cu elevi din clasele primare - apoi, când copiii au început să aibă încredere în mine - bine. Îmi scriau pe internet, îmi povesteau cu o candoare inegalabilă atunci când se identificau cu personajele din cărți. Nu credeam că pot să învăț atâtea de la ei.” (Monica Onojescu); „...m-am simțit extraordinar [...] M-am simțit și foarte obosită, dar și foarte mulțumită.” (Diana Achim); Cred că a funcționat următoarea sentință (în formulare personală): Dacă viața te îngrădește, lectura te eliberează.” (Cristina Chiprian); „...ca un copil care se miră că soarele răsare în fiecare dimineață.” (Maria Butuliga); „cu puține excepții, motivată de interesul elevilor de a descoperi împreună cum poate fi citit un text literar”. (Iosefina Batto).

Este singura întrebare deschisă, dar prin ea am urmărit trecerea spre cel de-al doilea chestionar care se bazează numai pe acest gen de întrebări. Cred că răspunsurile (toate au fost în aceeași manieră) nu au nevoie de prea multe comentarii. Ni s-a confirmat una dintre ipotezele de la care am pornit: un program care lasă loc inițiativei personale are șanse de reușită mult mai mari decât aplicarea neasumată a unor idei ale altora. La aceasta s-a mai adăugat un alt aspect: așa cum am mai afirmat, coordonatorii cercurilor au putut vedea imediat rezultatele pe care le-au folosit în activitatea la clasă și aceasta i-a stimulat să continue.

15. 16. 17. Care au fost reacțiile față de proiect la nivelul școlii (conducere, profesori)? La nivelul părinților? La nivelul profesorilor de la alte școli? Dați exemple.

Școala: „Foarte bine. Au încurajat activitatea. Și-au dat concursul pentru reușita întâlnirilor. Am avut la dispoziție toată logistica de care dispune școala.” (Florentian Leucuția); „Elevi: O.K. Profesori/director -neutru” (Mirela Mureșan); „Participanții la cerc au fost văzuți de către ceilalți colegi ca făcând parte dintr-un fel de castă și onora le-a părut rău mai târziu că nu s-au înscris la cerc.” (Georgiana Epureanu);

Părinții: „Nu am avut în vedere acest aspect. Pot doar să spun că, împrumutând cărți elevilor, de două ori am auzit «Mama vă roagă să ne mai lăsați cartea că vrea s-o citească și ea». Întotdeauna mamei «i-a plăcut foarte mult»”. (Florentina Leucuția); „reacții pozitive, dar s-au plâns de supraîncărcare.” (Iacob Naroș)

Alți profesori: „Nu m-am ocupat de popularizarea cercului.” (Florentina Leucuția); „Profesorii au considerat că am un dram de nebunie dacă fac aceste lucruri gratuit.” (Iosefina Batto); „Profesoara Dana Păduraru a desfășurat o activitate similară la o școală gimnazială. Unele colege și-au trimis elevii care au asistat la o ședință, dar apoi nu au mai venit.” (Mariana Rînghilescu); „La activitatea de încheiere a cercurilor au participat aproape toți profesorii invitați de la școlile din județ.” (Iosefina Batto)

În majoritatea cazurilor se consideră că elevii au avut reacții neașteptat de bune. Treptat și-au creat sentimentul că aparțin unei elite, că sunt altcumva decât majoritatea, ceea ce nu e rău, s-a considerat.

Profesorii au fost interesați la început, apoi indiferenți. Părinții au apreciat activitatea, chiar dacă nu s-au implicat foarte des. Au sprijinit-o material (au cumpărat cărți), dar au fost puține cazuri când s-au implicat direct, participând efectiv la activități.

Implicarea sau neimplicare profesorilor, a conducerii școlii sau a părinților - se recunoaște - se datorează în bună parte și coordonatorilor de cerc. Totuși, nu s-a manifestat nicio reacție ostilă. Ba mai mult, a funcționat uneori printre profesori puterea modelului

18. Ați beneficiat de vreun sprijin sau încurajare din partea bibliotecarilor, librarilor, inspectoratelor?

Bibliotecarii de la școli au oferit spațiul (în majoritatea cazurilor), au achiziționat uneori cărțile care se citeau în cerc. Unii bibliotecarii de la Biblioteci publice sau unii librari s-au implicat direct, participând la acțiunile cercului ori oferind cărți (Arad, Constanța, Cluj, Mediaș). Nu au existat însă cazuri de sprijin sistematic.

19. Descrieți succint una-două activități în care ați făcut publicitate proiectului? Ce impact au avut?

Emisiuni la postul Radio Cluj și Radio Renașterea, emisiuni la TVR 2; articole în presa locală (majoritatea);

Afișe puse în locuri vizibile prin care era nunțată tema cercurilor (Diana Achim);

Expoziții de citate și desene, afișe (Maria Buturiga);

Prezentarea proiectului în cadrul unor schimburi de experiență cu profesori din Ucraina – Cernăuți - sau Republica Moldova - Nisporeni (Mariana Rînghilescu, Alina Petri) ori în cadrul unor seminarii din Franța (Mihaela Pavel);

Prezentarea cercurilor la activități metodice în școală, la cercuri metodice (toată lumea);

Prezentarea cercurilor în cadrul stagiilor de formare (toată lumea);

Publicitate la ședințele cu părinții (Ana Boariu, Mihaela Pavel);

Activități în încheierea proiectului (majoritatea).

Cu două excepții, când se recunoaște că publicitatea făcută cercurilor nu a fost considerată o prioritate, în celelalte cazuri toți coordonatorii s-au ocupat sistematic de acest aspect. Impactul deocamdată nu poate fi măsurat. Participarea cea mai numeroasă a fost în cadrul cercurilor metodice unde au avut succes demonstrațiile cu elevii și la activitățile de încheiere.

20. *Cum apreciați sprijinul grupului? Oprăți-vă asupra: a. stagiului de la Rîmeț; b. simpozion; c. revistă.* Toți participanții au acordat stagiului de la Rîmeț calificativul de *excelent*; revistei și simpozionului - *foarte bine*. S-a mai amintit în plus sprijinul reciproc acordat prin lista de discuții. Avantajele funcționării ei au fost văzute în: comunicarea listelor de cărți agreeate de diferite grupuri de elevi, relatarea unor strategii care au avut succes (de altfel, ele au fost „împrumutate” și experimentate și de alții), anunțarea unor evenimente importante (emisiuni Radio/TV, întâlniri cu scriitori, lansări de carte), adrese de site-uri pe problemele lecturii, bibliografie interesantă descoperită pe parcurs etc. Nu sunt lipsite de importanță și alte două aspecte: pe listă s-au dat informații regulate despre mersul proiectului și mesaje încurajatoare atunci când unii dintre noi se pregăteau să abandoneze.

Cel de-al doilea chestionar a cuprins patru întrebări cu răspuns deschis.

1. *În ce măsură considerați că se apropie ceea ce v-ați propus de ceea ce ați reușit? Motivați succint:*

a. în foarte mare măsură; b. în măsură medie; c. în mică măsură

Din cele 20 de răspunsuri, 8 consideră că se apropie *în foarte mare măsură* de ce și-au propus; 11 în *măsură medie* și un răspuns *în mică măsură*. Voi cita o singură motivație pentru prima opțiune:

„Cărțile propuse au fost citite de majoritatea participanților; părinții au constatat schimbări în comportamentul copiilor față de lectură; copiii nu au abandonat cercul, elevii organizatori (clasa a XI-a) au fost entuziaști și creativi până la capăt.”(Mihaela Pavel)

și una pentru reușită medie:

„Am reușit să-i apropiez de lectură pe elevii implicați. La finele anului au spus că au citit mult mai mult decât s-ar fi așteptat să o facă la începutul clasei a IX-a. Au mai spus că au învățat să citească și cum să citească și cum să găsească lucruri interesante în cărți. De fapt, am pornit de la ideea că asta trebuie să fac de aici înainte pentru elevii care vin în clasa a IX-a: să vadă că lectura e o experiență personală interesantă, că scriitorii nu scriu pentru bibliografia școlară, ci pentru a comunica experiențe. Nu am reușit în latura formală a activității. Ar fi trebuit să fac lucruri puțin mai spectaculoase ca să aibă ecou mai mare în școală. Pot spune că cercul a fost un fel de „fond fără formă”. (Florentina Leucuția)

2. *Notați două motive pentru care ați continua activitatea.*

„Am format un cerc de prieteni.” (Nicolae Stanciu);

„Am constatat că activitatea s-a dovedit eficientă.” (Maria Butuliga);

„Aș continua din stimă pentru asemenea tineri.” (Alina Petri);

„Pentru că nu-mi plac lucrurile neterminate.” (Alina Tonea);

„Este o activitate care-mi place, deci nu mă voi lipsi de ea.” (Diana Achim);

„Mă păstrează tânără spiritual.” (Monica Halaszi),

„Nu de multe ori am văzut la fel de clar sensul profesiei mele.” (Florentina Leucuția).

În ordine, motivele sunt a. eficiența activității; b. satisfacții profesionale; c. socializarea tinerilor.

3. *Notați două motive pentru care nu ați continua-o.*

Tot în ordine, motivele ar fi: timpul și oboseala; supraîncărcarea elevilor; reticența unor colegi; lipsa de reacție a autorităților școlare, dificultăți în procurarea cărților, lipsa unui minim sprijin financiar. Cinci dintre cei chestionați nu răspund. Probabil că nu văd motive pentru care nu ar continua activitatea.

4. *În eventualitatea continuării activității notați:*

a. *Două lucruri pe care le-ați face la fel:*

„interacționarea elevilor de niveluri diferite” (Mihaela Pavel);

„exerciții de autocunoaștere și socializare înainte de lectură” (Maria Butuliga);

„aș fi la fel de apropiată de ei” (Mariana Rînghilescu);

„aș continua parteneriatul cu Școala Ion Jalea și Biblioteca Județeană” (Margareta Samson);

„aș rămâne în preajma marilor scriitori, în zona lecturilor fundamentale; aș continua unele activități: care au avut succes anul trecut: metoda prezentării de carte prin simularea unui eveniment de lansare, a interviului imaginar cu scriitorul. (Florentina Leucuția);

„aș păstra tema - poezia; aș continua relationarea cu muzica” (Mirela Mureșan);

„aș avea același entuziasm; aș menține lectura într-o zonă pură a plăcerii” (Georgiana Epureanu).

b. Două lucruri pe care nu le-ați mai face:

„mi-aș reduce cât se poate de mult intervențiile în discuții” (Florentina Leucuția);

„aș spune mai puține elevilor despre ceea ce vrem să facem și aș întreține mai mult elementul surpriză; nu aș mai organiza întâlnirile doar în cabinetul de română, ci aș încerca să găsec și alte spații”(Georgiana Epureanu);

„nu aș fi atât de tolerantă cu data întâlnirilor.” Monica Halaszi);

„nu aș lucra cu grupuri mai mari de 15 membri.” (Iacob Naroș);

„nu aș mai propune/impune cărți.” (Luminița Medeșan);

„nu aș limita accesul la cerc; nu aș fi excesiv moralizatoare” (Ana Boariu).

c. Două lucruri noi sau pe care le-ați face altfel acum, din perspectiva experienței dobândite:

„aș invita să participe la activități colegi de alte specialități pasionați de lectură, cred că ar fi un argument că scriitorii nu scriu pentru a completa bibliografia elevului la limba română. Am colegi de matematică, de fizică, de chimie, de filosofie care au scriitori sau genuri preferate despre care pot vorbi foarte interesant” (Florentina Leucuția);

„aș invita de mai multe ori tineri scriitori din oraș” (Alina Tonea);

mi-aș organiza mai bine timpul, în sensul unei mai bune structurări a activității; aș înregistra toate ședințele (Monica Halaszi);

„aș diversifica modalitatea de desfășurare a ședințelor; aș implica mai mult pe colegii mei și pe părinți (Ana Boariu).

„aș aduna mult mai sistematic materialele pentru partea de cercetare (Elena Jebelean);

Răspunsurile validează cercurile în ceea ce s-ar putea numi lectura împărtășită. În același timp pun în evidență un ansamblu de activități în slujba lecturii care depășesc strategia cercurilor. O explicație se găsește în ambițiile, posibil prea mari pentru un proiect-pilot: voiam să experimentăm cercurile ca strategie de lectură în care accentul se pune pe comprehensiune și interpretare, dar în același timp voiam să vedem care sunt preferințele de lectură ale elevilor și ce fel de tehnici ar avea rezultat în scopul creșterii interesului pentru lectura cărților considerate de noi fundamentale. În același timp voiam să-i convingem pe elevii noștri că lectura este un lucru care se poate face cu plăcere, iar pe alții, pe cei din afara cercului (profesori, elevi sau părinți) voiam să-i convingem de ce este necesară în lumea noastră lectura cărții de literatură. Dar un proiect presupune și corecții. Răspunsurile la ultima întrebare sunt în măsură să stabilească direcțiile viitorului proiect.

Presupunând o reflecție a fiecărui participant asupra propriei activități pentru a opta pentru cel mai reprezentativ moment, tot în categoria evaluării, mai precis în a autoevaluării, intră selectarea și pregătirea pentru publicare a materialelor proiectului. Pentru că *Lecturiada* este deja publicată nu vom insista prea mult asupra ei. Cartea conține o descriere de ceea ce s-ar numi experiențe de succes văzute dintr-o perspectivă subiectivă. O motivație pentru alegerea perspectivei, mai puțin obișnuite într-o carte, în ultimă instanță de didactica lecturii, se află în specificul proiectului. De la început am convenit că vom urmări cu toții atingerea obiectivului principal - cultivarea plăcerii lecturii - dar, dincolo de respectarea formei de bază în ce privește organizarea activității - cercurile -, fiecare este liber să-și aleagă mijloacele pe care le consideră adecvate atingerii lui. Urmarea a fost că proiectul a presupus 20 de alte microproiecte în care fiecare a investit multă creativitate și implicare. Am convenit că nu trebuie să ascundem ceea ce am trăit ca experiență personală noi și elevii noștri și că numai recurgând la o astfel de formulă puteam să surprindem diversitatea vocilor. Un alt motiv a fost presupunerea că o carte, în care partea de didactică este implicită, ar putea fi mai convingătoare. Urmează să vedem dacă am avut sau nu dreptate

IV. Portret colectiv al coordonatorilor cercurilor/al elevilor participanți la cercuri

Pentru a respecta până la capăt structura acestui raport, voi începe citând motivele pentru care ar continua proiectul unul dintre participanți:

„a. suntem responsabili de ceea ce vor deveni acești tineri; suntem datori să le facilităm accesul la CARTE;
b. simțim noi înșine golul lăsat de absența cărții de în viața cotidiană;
c. nu-i putem priva pe acești copii de împlinirea prin lectură;
d. nu am avea nici un drept să mai protestăm împotriva robotizării lor, dacă nu le-am oferi o alternativă: cea a meditației la frumusețea, la unicitatea și la dramele acestei lumi a căror cunoaștere ne-o mediază literatura.” (Ana Boariu)

Citite la rece, cuvintele ar putea suna pentru unii oarecum demagogic, dar aceasta nu înseamnă că nu sunt și adevărate. Ar fi demagogie, dacă ceea ce s-a spus ar rămâne numai la nivelul discursului, dar marea majoritate a celor care au participat la proiect au crezut în ele. Altfel nu pot să găsec o explicație a faptului că nu au abandonat decât doi, ceilalți, în regim de voluntariat, pe parcursul a 18 luni, au dus proiectul până la capăt, asumându-și, simultan sau pe rând, cel puțin următoarele roluri:

- a. operatori de date în interviu;
- b. participanți și formatori la cele două stagii de formare;
- c. coordonatori ai cercurilor de lectură;
- d. cercetători, care au făcut o cercetare calitativă pe grupul de elevi cu care au lucrat - au observat, au experimentat și și-au consemnat experiențele pe parcursul proiectului;
- e. autori ce și-au descris experiența într-o suită de articole.

Și nu mai pun la socoteală rolul de animatori în propria școală sau în cercuri mai largi, organizând acțiuni pentru promovarea lecturii sau făcând cunoscut proiectul, în primul rând, prin demonstrarea modului în care se lucrează în cercul lor.

Pe de altă parte, se cuvine să fac și un portret colectiv al celor aproximativ 300 de elevi, participanți la cercuri. Nu au fost foarte mulți; fiind o activitate extrașcolară s-a lucrat numai cu acei care au dorit. Însăși strategia proiectului limita numărul de membri. Specificăm totuși că nu au existat restricții nici pentru intrare nici pentru ieșirea din cercuri. Elevii nu au fost stimulați cu note mari primite la clasă și nici nu au fost condiționați de manifestarea unor interese prealabile pentru lectură. Așa cum s-a mai menționat, chiar dacă unii au părăsit cercurile pe parcursul anului, numărul celor care au venit a fost mai mare și ar fi putut fi și mai mare.

A fost inevitabil ca în această etapă, la cercuri să dorească să participe cei care, chiar dacă nu erau întotdeauna cititori formați, aveau un anumit apetit pentru cartea de literatură. De aici, așa cum s-a văzut din afară, caracterul elitar al activității. Că a existat și o motivație ce ține de una din premisele de la care am pornit - nevoia de lectură împărtășită - este cert. Voi cita din feedback-urile ale doi elevi de 16 ani din aceeași clasă:

„Ideea de a mă întâlni cu alți copii de vârsta mea, de a discuta despre cărți, de a-mi spune părerea direct, fără frică de a lua o notă mică, mi s-a părut grozavă.” (Sabina) și „ Mie îmi place uneori să-mi imaginez că stăm pe treptele Academiei, în Grecia antică, aflându-ne în căutarea adevărului. Oricum ar fi, acest cadru în care minți iscoditoare încearcă să dea capăt unor probleme general-umane m-a făcut din start să răspund afirmativ invitației de a participa la cerc.” (Adrian).

Primul, un răspuns spontan cu motive evidente de ordin pragmatic, celălalt mai elaborat al unui elev cu experiență de lectură ca fapt individual, dar care totuși simte nevoia comunicării. Răspunsurile sunt concludente pentru cele două categorii de elevi care au răspuns invitației profesorilor. O a treia categorie aș numi-o a „activiștilor”, elevi care, pentru că așa o cerea strategia cercurilor respective, au fost fie „consilieri de lectură” pentru cei din clasele primare, fie „animatori” pentru colegii lor din clasa a VI-a sau pentru toată școala (cazul elevilor redactori ai revistei „Pro lectura”). În toate cazurile, s-au achitat bine de sarcini, și chiar cu entuziasm, consemnează profesorii lor. De altfel, în anumite momente, toți elevii participanți la cercuri s-au implicat în acțiuni de promovare a lecturii printre colegii lor.

V. Concluzii

Proiectul-pilot *Cercuri de lectură* se încadrează în așa numita cercetare-acțiune. Genul acesta de cercetare de tip empiric pornește de la observația directă asupra unor grupuri mici (clase, școli, în cazul nostru), depistează problemele, culege informații, interpretează datele și, pe baza lor, propune un plan de acțiune pentru ameliorarea situației.

Chiar dacă a fost un proiect urmărit cu consecvență în toate etapele pe desfășurarea a 18 luni, e evident că specificul lui nu permite concluzii cu un grad mare de generalitate. Deci în momentul de față putem vorbi mai degrabă de constatări decât de concluzii. Unele sunt făcute din afară și putem cita în acest sens din prefața la *Lecturiada* semnată de dl. profesor Paul Cornea care apreciază trei aspecte ale proiectului: „în primul rând efortul conducătorilor de cercuri de a-și adapta limbajul și modul de lucru mentalității unor elevi care trăiesc în secolul XXI [...]; în al doilea rând trebuie subliniată marea varietate de metode și proceduri

folosite în trezirea și aprofundarea gustului pentru lectură. [...] În fine, în al treilea rând, apreciez enorm efortul de eliminare a clișeele și tabuurilor”

Tot domnia sa oferă câteva sugestii pentru viitor: interesul pentru întreaga populație școlară și nu doar pentru grupurile de elită; lărgirea problematicii cercurilor prin introducerea în program a unor ședințe dedicate unor teme științifice, filozofice, istorice etc. și interesul acordat lecturii critice.

Am luat în considerare sugestiile atunci când am propus pentru anul școlar 2005-2006 o diversificare a cercurilor care pot să continue formula experimentată sau pot să propună altele. De altfel, propunem și noi un proiect de literatură. În ce privește partea de cercetare, am considerat că am avea rezultate mai bune, dacă am restrânge sfera de investigație. În acest sens am propus o cercetare privind interesele de lectură ale unui singur grup de vârstă (9-12/13 ani), dat fiind că aceasta este perioada în care se pierd masiv cititorii.

În același timp credem că și noi, din interior, putem face câteva constatări, nu este vorba de descoperiri epocale, ci mai degrabă de confirmarea, prin experimentarea pe grupuri de elevi, a unor idei care vin dinspre teoriile receptării. Astfel.

1. *La nivel profesional* am constatat că, în majoritatea lor, elevii nu sunt refractari ideii de lectură, reacționează doar la modul inadecvat în care le pretindem să o facă. Am mai constatat că formula „comunităților de lectură” funcționează și acționează ca un catalizator pentru grupurile de elevi care simt efectiv nevoia să se exprime. Odată cu experimentarea lecturii în cercuri au căzut câteva dintre prejudecățile cu care am pornit: prima, că actul autentic de lectură trebuie să fie neapărat unul solitar, a doua, că tinerii dotați cu mobil de ultimă generație și internet nu au nevoie de o comunicare față în față și a treia, legată de ceea ce credeam noi că le lipsește: capacitatea de a se mira în fața lumii și refuzul de a-și pune întrebări. Am descoperit că nu sunt cu mult deosebiți de generațiile de dinainte; sunt până la urmă aceeași tineri care iubesc, suferă și visează.

În ce măsură cele experimentate la cerc se pot aplica la clasă, pentru că până la urmă și în ore se presupune că se face lectură împărtășită? Este evident că nu totul, dar se pot prelua strategii prin care se exploatează reacția cititorului sau prin care se cultivă curiozitatea pentru lectură ori cele prin care se stimulează discuția despre text, deschizând un dialog real între cartea de literatură și cititor. Toți cei care au participat la proiect au făcut-o și - se afirmă în unanimitate - cu bune rezultate. Al doilea aspect credem că este legat de schimbarea de atitudine a profesorului de literatură în raport cu clasa. Experimentarea rolului de cititor, care participă la discuții cu experiența și întrebările lui, ar ușura cel de-al doilea rol, acela de expert care, poate, nu ar mai apărea elevilor atât de constrângător. Adică, așa cum spunea cineva dintre noi: „În ce mă privește, am fost și eu în «cerc». Și în centru (când veneam cu cărțile proaspăt citite) și pe margine (când așteptam să ajungă și la mine câte ceva). Vreau să vorbesc prin aceste metafore despre bucuria de a te simți mai aproape de copii și, de fapt, mai aproape de esența profesiei.”

În sfârșit, poate că experiența Cercurilor ar putea servi autorilor de manuale, atunci când selectează „textele-suport” sau autorilor de programe care ar putea să reflecteze la introducerea unei ore de lectură cursivă, cum s-a făcut de altfel în alte țări.

2. *La nivelul instituțiilor care se ocupă de educație sau al societății*, în genere, din moment ce a devenit un truism să vorbești despre rolul benefic al literaturii în formarea tânărului, o experiență ca a Cercurilor ar putea să spună că a venit timpul pentru o susținere morală și financiară a unor astfel de proiecte, tot așa cum este nevoie de înființarea unor departamente de cercetare la modul sistematic a lecturii școlare fie că e vorba sau nu de cartea de literatură (menționăm că pe parcursul celor 18 luni, proiectul a fost sprijinit de Institutul Cultural Român printre ale cărui priorități în mod evident nu se numără cultivarea interesului pentru lectură în rândul elevilor). Că a venit timpul, o spun cel mai bine rezultatele elevilor români la teste de tipul PIRLS și PISA.

3. *La nivelul funcționării proiectului*, (căruia dl. profesor Cornea în amintita prefață îi specifică meritul de a fi dus până la capăt) credem că putem face o constatare esențială: succesul (atât cât a fost) al unor astfel de activități s-a datorat încurajării inițiativei personale, sprijinului reciproc și motivației intrinseci.

Coord. proiect Monica Onojescu.

(Raportul a fost publicat în vol. *Text literar și contexte*, Editura Cărții de Știință, Cluj, 2006.)